

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Pohádka jako cesta k rozvoji dítěte předškolního věku

Vypracovala: Nikola Dvořáková

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Laibrt

České Budějovice, 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 8. července 2022

Nikola Dvořáková

Poděkování

Děkuji za vedení bakalářské práce, které mi poskytl Mgr. Lukáš Laibrť.

Dále bych ráda z celého srdce poděkovala dvanácti úžasným dětem, které mi k vytvoření této práce pomohly svou spoluprací při výzkumném šetření. Děkuji za chvíle, které jsem s nimi mohla strávit a za jejich nádherné úsměvy, kterými mě obdarovávaly každý den a dodávaly mi tak potřebnou sílu a lásku.

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na práci s autorskou pohádkou s dětmi předškolního věku v prostředí mateřské školy. Teoretická část obsahuje celkem tři základní kapitoly. První kapitola seznamuje s charakteristikou, historickým vývojem a základním rozdělením pohádek. Shrnuje funkci pohádky v předškolním vzdělávání a zabývá se jazykovým stylem pohádkových příběhů. Druhá kapitola pohlíží na pohádku jako na nástroj v předškolním vzdělávání. Třetí kapitola se zabývá analýzou RVP PV a vzdělávacími oblastmi. Praktická část se zabývá realizací filozofické diskuse, tvůrčího psaní a výtvarného zpracování autorské pohádky. Dále se zabývá výzkumným šetřením vlivu pohádkového příběhu na skupinu dětí v mateřské škole.

Klíčová slova:

Autorská pohádka, rozvoj předškolního dítěte, skupinová diskuse, tvůrčí psaní

Abstract

The bachelor thesis is focused on working with an authored fairy tale with preschool children in a kindergarten environment. The theoretical part contains three basic chapters. The first chapter introduces the characteristics, historical development and basic classification of fairy tales. It summarizes the function of fairy tales in preschool education and discusses the language style of fairy tales. The second chapter is focused on the fairy tale as a tool in preschool education. The third chapter deals with the analysis of the Preschool education curriculum framework (PECF) and the learning domains. The practical part deals with the implementation of philosophical discussion, creative writing and artistic elaboration of the authored fairy tale. Furthermore, it deals with the research investigation of the influence of a fairy tale story on a group of children in kindergarten.

Keywords:

Author's fairy tale, preschool child development, group discussion, creative writing

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. POHÁDKA V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	10
1.1. <i>Charakteristika pohádky .....</i>	<i>10</i>
1.2. <i>Historický vývoj pohádek.....</i>	<i>11</i>
1.3. <i>Druhy pohádek.....</i>	<i>13</i>
1.3.1. Pohádka lidová.....	13
1.3.2. Pohádka autorská (umělá)	14
1.4. <i>Funkce pohádek v předškolním vzdělávání.....</i>	<i>15</i>
1.5. <i>Jazykový styl pohádek .....</i>	<i>17</i>
2. POHÁDKA JAKO NÁSTROJ K ROZVOJI PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE	18
2.1. <i>Rozvoj řeči.....</i>	<i>18</i>
2.2. <i>Rozvoj sluchového vnímání a sluchové paměti .....</i>	<i>19</i>
2.3. <i>Rozvoj zrakového vnímání a zrakové paměti.....</i>	<i>20</i>
2.4. <i>Rozvoj matematické pregramotnosti .....</i>	<i>20</i>
2.5. <i>Rozvoj myšlení, fantazie a představivosti .....</i>	<i>21</i>
2.5.1. Metoda dramatické výchovy – tvůrčí psaní.....	22
2.6. <i>Rozvoj dalších schopností a dovedností.....</i>	<i>22</i>
3. ANALÝZA RVP PV	23
3.1. <i>Oblasti předškolního vzdělávání pro rozvíjení dítěte.....</i>	<i>24</i>
3.1.1. Oblast biologická.....	25
3.1.2. Oblast psychologická.....	25
3.1.2.1. <i>Jazyk a řeč.....</i>	<i>26</i>
3.1.2.2. <i>Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace .....</i>	<i>26</i>

3.1.2.3. <i>Sebepojetí, city a vůle</i>	27
3.1.3. Oblast interpersonální	27
3.1.4. Oblast sociálně-kulturní	28
3.1.5. Oblast environmentální	28
PRAKTICKÁ ČÁST	29
4. CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	29
5. CHARAKTERISTIKA VZORKU.....	29
6. METODIKA	30
6.1. <i>Ohnisková skupina a skupinová diskuse</i>	30
6.1.1. Okruh otázek č. 1 – otázky před čtením	31
6.1.2. Okruh otázek č. 2 – otázky po čtení pohádky bez konce	32
6.1.3. Tvorba konce příběhu – tvůrčí psaní	32
6.1.4. Okruh otázek č. 3 – otázky po čtení kompletní pohádky	34
6.2. <i>Dotazník</i>	35
6.3. <i>Výtvarné zpracování pohádky „O Bídě“</i>	45
7. VÝSLEDKY.....	52
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	55
SEZNAM OBRÁZKŮ	57
SEZNAM PŘÍLOH	58

Úvod

Pohádka jako taková je nedílnou součástí dětství každého z nás. V mnoha ohledech nás dokáže rozvíjet, vzdělávat, případně i varovat před možnými nebezpečími. Bez pohádek by dětský svět byl o mnoho chudší a smutnější. Dětská fantazie a představivost je v raném věku ještě bez hranic a omezení. V dospělosti se často můžeme uchýlovat k určitým mantinelům naší osobnosti, a to nám může mnohdy bránit v naprostém ponoření se do světa fantazie a zázraků.

Spousta dospělých zapomíná na to, jaké to vlastně je být dítětem a ponoření do svých životů už ani neumějí svou mysl povznést do naprosté euforie z toho, jak dobro zvítězí nad zlem, jaké překážky je možné zdolat a dojít do cíle. Jako dospělí a rozumní lidé, co už mají jistě dostatek moudrosti a životních zkušeností přestaneme věřit na zázraky. Zabarikádujeme se ve svém racionálním světě, kde pro tajemno a fantazii nezbývá moc místa a převážně ani nestojíme o nějaké bezhlavé dobrodružství a napětí. Chceme mít vše naplánované, zapsané v diáři a obáváme se toho, že něco nepůjde přesně podle plánu. Dětská duše se naopak vydává vstříc tomuto neznámu. Vyhledává nové a dobrodružné věci, hazarduje na hranici nebezpečna a tajemna a nechává své představivosti naprostou volnost a svobodu. Dospělí si často myslí, že právě oni jsou už hotové a vyvinuté osobnosti a že dítě nemůže nikdy zvládnout to, co oni. Myslí si, že dítě by se nedokázalo vypořádat se starostmi, které dospělí mají, nevědělo by, jak s životem jako takovým naložit. A proto jsou tu právě oni – rodiče, průvodci, vychovatelé, učitelé, kazatelé a soudci. Dejme si však pozor na předsudek. Dáme-li dítěti štětec a barvy, namaluje nám umělecké dílo, dáme-li mu filozofickou otázku, vymyslí naprosto geniální a originální odpověď, dáme-li mu pohádku bez konce, vymyslí si konec vlastní. A přesně to jsem se rozhodla udělat. Dát prostor dětem k tomu, aby ukázaly nám dospělým, že jsou nám rovni a v lecčem jsou lepší než my sami.

V následujícím zpracování bakalářské práce se v části teoretické věnuji celkovému popisu pohádky a na základě poznatků získaných z odborné literatury, shrnuji její charakteristiku, historický vývoj a zabývám se obecným rozdělením pohádek na základní dva druhy. Nahlížím také na pohádku jako na nástroj předškolního vzdělávání, který je v dětském vývoji nepostradatelnou rozvojovou složkou.

V praktické části se pak zabývám prací s autorskou pohádkou v mateřské škole s užším kolektivem dětí v předškolním věku v souladu s RVP PV 2021. Popisuji, jakým způsobem bylo s pohádkou v mateřské škole pracováno a zaměřuji se na působení pohádkového příběhu na děti, jejich pocity a dojmy, a jakým způsobem a zda vůbec, jsou děti schopné pohádkový děj reflektovat do reálného života a na reálné situace, které se v životě dětí staly nebo které mohou nastat.

Teoretická část

1. Pohádka v mateřské škole

1.1. Charakteristika pohádky

Pohádka je jedním z žánrů literární tvorby, který je řazen do literatury pro děti. Jedná se o literární žánr založený na možných skutečnostech, které ovšem nemusí mít pravdivý základ a mohou obsahovat prvky nadpřirozena. V pohádkách je častokrát patrné i určité morální poučení, varování před nebezpečím nebo předání nějaké znalosti či dovednosti a konečné potrestání zla v prospěch dobra. A právě to je i hlavním cílem pohádek pro děti. Předání určité zkušenosti s patrným výchovným prvkem (Gebhartová, 1987).

Čeňková (2006) uvádí, že se k termínu pohádka řadí takové texty, které jsou podmíněny historickým vývojem a různorodostí vyprávění napříč staletími. Texty obsahující pravdivá poselství a poučení pro současného posluchače a disponující potřebou dobrého konce a víry v magickou moc slova. S pohádkou se člověk poprvé setkává již v předčtenářském věku. Ať už se jedná o formu čtenou nebo hranou, vyprávěnou, případně dramaticky zpracovanou. Pohádka by měla především formou zábavy splňovat výchovně-vzdělávací prvek a rozvíjet posluchače nebo čtenáře předáním nějaké myšlenky, poučení, moudrosti nebo zkušenosti. V každé pohádce se setkáváme s nějakým konfliktem, problémem nebo situací, kterou je třeba rozplést a objasnit, aby měl příběh šťastný konec. Důležitým prvkem, který je do pohádek vkládán, je souboj dobra a zla.

Podle Černouška (1990) musí být v pohádkových příbězích zcela jednoznačně vykreslen princip dobra a zla, a to nejlépe v odpovídajících činech a dějové struktuře. Měl by ale být i čitelně zakotven v jednotlivých postavách. V takovéto struktuře je pak pro dítě jednoduché se jasně orientovat. Dítě samo rozezná, která postava zastává negativní složku příběhu, tedy zlo, a která postava naopak kladnou složku, tedy dobro. Děti se totiž ztotožňují s kladnými hrdiny, protože jejich charakter bývá převážně jednoduchý a nekomplikovaný. Dítě promítá svou mysl do hlavního kladného hrdiny, aniž by vlastně identifikovalo, zda je postava kladná či nikoliv. Samo dítě pak tíhne k zaujetí stejného

morálního cítění, jaké má jeho oblíbený hrdina. Dítě tak naprosto nenucenou formou chce být dobré a konat dobro na základě základních morálních norem. Pohádky mohou být také odpovědí na psychické potřeby dětí, které jsou s dobou neměnné. Jedná se zejména o vztahy v rodinném prostředí, potřeba vzájemné citové vazby a důvěry, potřeby získání zkušeností z konfrontačních situací v mezilidských vztazích, potřeby vypořádání se se strachem a obavami a potřeba rozvoje poznání životního smyslu a sounáležitosti se světem.

Podobný názor na vnímání dobra a zla dítětem má i Bettelheim (2000). Dítě podle něj tíhne ke kladné postavě nikoliv proto, že je postava na straně dobra a dítě by samo chtělo být dobré ale situace, v níž se hrdina nachází a záležitosti se kterými se v příběhové linii potýká v něm vyvolávají hlubokou odezvu. Dítě tak pocitově přilne k dané postavě a svou podstatou se chce hrdinovi z příběhu podobat. Ne být samo o sobě dobré, ale disponovat stejnými vlastnostmi a ctnostmi jako jeho oblíbená postava.

1.2. Historický vývoj pohádek

Pohádka se napříč historií mohla rozvíjet již od starověku. V těchto dobách se pohádka šířila pouze na základě vyprávění určitých životních pravd a situací, a tudíž datování jejího vzniku nemůže být určeno zcela jednoznačně. Většina pohádek však vznikala v dobách, kdy v životech lidí silně figurovala víra a náboženství a mnohé pohádky tak obsahovaly náboženské prvky a symboliku. Samotná Bible obsahuje několikero příběhů, které se nápadně podobají jazykovému stylu pohádky. Účelem však pohádka plnila stále stejnou funkci jako dnes, a to předání určitého poselství, zkušenosti, poznání. V historickém měřítku pohádkového vývoje se dohledáme i záznamu o tom, že prvotní myšlenka vyprávění pohádek nebyla vůbec určena pro potřeby dětí. Vezmeme-li například lidovou pohádku, která byla slovně předávána mezi našimi předky, nenašli bychom v jejích původních a prvotních verzích prvky vhodné k vyprávění dětem. V takových pohádkách často figurovalo napětí, morbidita a strašidelnost příběhu. Dětem

se pohádky vyprávěly jen v krátkých heslovitých útvarech, často složených spíše do říkanky než do prozaického příběhu (Čeňková, 2006).

Z pohledu srovnávací folkloristiky je několik teorií o vzniku pohádek. Jednu z nich zmiňuje i Bettelheim (2000) ve své knize *Za tajemstvím pohádek*. Předpokládá, že se pohádky postupně rozvinuly z mytologických příběhů. Bettelheim uvádí, že jediným rozdílem mezi mýtem a pohádkou je to, že hlavní hrdina v mytologickém příběhu je návodem k tomu, jak by se posluchač měl ve svém životě chovat, kdežto pohádka předává zkušenost a moudrost ze situací a dějů v příběhových liniích a poukazuje na fantastickou podobu života, její možnosti, proměny, dějové zápletky a následné rozuzlení se šťastným koncem. Pohádka na posluchače neklade žádné nároky ani očekávání a v jednoduché formě předává pouze možné návody a cesty k řešení různých konfliktů, se kterými se čtenář ve svém reálném životě nemusí ztotožňovat. Dítě má tak z pohádek pocit bezpečí a jistoty ze šťastného konce.

Podle Černouška (1990, s. 8) mohly pohádky vznikat jako můstky, které přemostují propast mezi dospělým a dětským způsobem myšlení. Dle jeho názoru jsou pohádky nesmrtelnou formou předávání pravdy a zkušenosti napříč všemi generacemi. Mohou se měnit některé detaily v příběhu a pohádka se tak může modernizovat. Její základní rysy zůstávají však pořád stejné. Za opravdu nesmrtelné pohádky považuje Černoušek pohádky klasické, mezi něž řadí například pohádku *O popelce* nebo *O perníkové chaloupce*. Takovéto pohádky považuje Černoušek (1990) za nadčasové.

Po pohádkách lidových se začínají objevovat ve společnosti pohádky autorské. Tedy takové, kdy autor příběhu je zcela znám a je s pohádkovým příběhem spojován. Historie autorské pohádky sahá až do dob romantismu, kdy se začaly rozšiřovat uměle vytvořené příběhy, kde se velice prolínaly problémy a strasti dané doby. V mnoha pohádkách vznikajících v té době se promítalo vlastenectví. Za jednoho z prvních autorů romantické pohádky je považován německý spisovatel Wilhelm Hauff, který mimo jiné napsal tři almanachy autorských pohádek. Ovšem za skutečného zakladatele autorské pohádky je považován Hans Christian Andersen. Jeho tvorba skýtá 156 pohádkových textů, ve kterých mu byl inspirací jeho vlastní život, aktuální společenské problémy i lidová vyprávění. V některých jeho pohádkových příbězích je znatelný ironický a skeptický pohled na život a některé pasáže jeho textů byly a jsou pro děti složité na pochopení.

Proto si z Andersenových příběhů mnohé odnese i dospělý čtenář. Dalším významným tvůrcem autorských pohádek je Oscar Wilde, který ovšem strukturou jazyka a složitostmi v příbězích nachází ohlas spíše u dospělých. Jeho díla obsahují prvky satiry a ironie a jsou plná symbolismu. Světový průlom nastal i s příchodem autorských pohádek od anglického spisovatele Alana Alexandra Milnea, jehož cyklus o Medvídkovi Pú získal světovou popularitu. Další světoznámou publikací, která si získala pozornost, je dílo *Alenka v kraji divů* a *Za zrcadlem* od anglického spisovatele Lewise Carrola. V publikacích je spousta prostoru pro rozvoj dětské fantazie, neboť v příbězích dostávají zvířecí postavy výrazné lidské vlastnosti a rysy. V pohádkách Lewise Carrola překonávají dějové linky hranice fantazie. V textech se objevují paradoxy a rozumové rozporuplnosti. Obě tyto díla jsou proto řazena do tzv. nonsensové prózy, avšak Čeňková (2006) uvádí, že s tímto zařazením nesouhlasí. Příběhy kopírují jasně zřetelná pravidla společenských her a celé dílo má dle jejího názoru logickou posloupnost. Tvorba těchto autorů – Milna, Carrola a Andersona měla na vývoj autorské pohádky nezaměnitelný vliv. Tito autoři položili základní kámen pro rozvoj světové pohádkové tvorby (Čeňková, 2006).

1.3. Druhy pohádek

1.3.1. Pohádka lidová

Pohádky lze rozdělit na několik druhů. Nejstarším druhem pohádek je však pohádka lidová. Jedná se o takové pohádky, které se šířily zejména slovem, a proto je jejich autor neznámý. Své místo mají ve všech kulturách po celém světě a mnohé pohádky se mezikulturně velmi podobají nebo obsahují podobné morální, sociální nebo psychologické prvky. V lidových pohádkách se často odrážel tradiční způsob života určitého národa, jeho zvyklosti a tradice, případně pranostiky a osobnostní rysy a smýšlení našich předků. Lidové pohádky dnes můžeme nalézt v knihách různých autorů, jež sebrané lidové pohádky sepsali do jednotné podoby. Mezi nejznámější české folkloristy patří například K. J. Erben nebo B. Němcová. Tito autoři dětské literatury se v oblasti klasických pohádek proslavili zejména proto, že je sbíraly v jejich původních

verzí a následně je přetvářeli a rozvíjeli. Vznikla tak slavná díla, která jsou dnes nepostradatelnou součástí dětského čtenářství. Ve světovém měřítku stojí za zmínku mimo jiné i bratři Grimmové, kteří opět klasické pohádky dodali trochu jinou jiskru. Asi nejvíce přetvářenou a nejvíce světově proslavenou pohádkou je pohádka O Popelce. Tato pohádka prošla perem spousty folkloristů a má proto nespočet možných verzí. Základní struktura a dějová linka je však neměnná. Další pohádkou, která skýtá spoustou proměn napříč světem, je pohádka O Červené Karkulce nebo O perníkové chaloupce (Čeňková, 2006).

1.3.2. Pohádka autorská (umělá)

Dalším druhem pohádek je pohádka autorská. Čeňková (2006) definuje autorskou pohádku jako uměle vytvořený příběh, který má základní rysy a vlastnosti pohádky a je určen především dětskému publiku. V mnoha ohledech se autorská pohádka může zdánlivě podobat folklornímu stylu pohádek a některé pohádkové příběhy proto může být složitější druhově určit. Její vznik byl ovlivněn dobou a společenskými zvyklostmi a problémy, které se v autorských pohádkách často prolínaly.

Gebhartová (1987) uvádí, že umělá pohádka může být psána prózou i veršem a navazuje na zákonitosti a prvky pohádky lidové. Od té se ale liší zejména způsobem předávání. Od pohádky lidové, která se předávala pouze volným slovem, se pohádka autorská odlišuje tím, že má již písemnou formu. Rozvíjí se tedy hojně čtenářství a propagace textů. Autorské pohádky v knihách pak doprovází různé ilustrace a výtvarné podklady, které doplňují pohádkové vyprávění a podporují větší vtáhnutí čtenáře do světa fantazie. Zaručují také to, že dějová struktura příběhu zůstává díky psané formě neměnná. Pohádka se díky knižtisku stala lépe dostupnou. V autorských pohádkách se však i nadále objevují prvky výchovně – vzdělávací a podporující rozvoj čtenáře v různých oblastech.

Podle Černouška (1990) však moderní autorské pohádky nepředávají takové poselství jako pohádky klasické. Chybí v nich přímá konfrontace s životními problémy psychického vývoje. Málo se v nich mluví o nástrahách a překážkách, které musí hlavní hrdina

překonat a málo se vykreslují hrdinovy útrapy na těchto cestách. Zlo jako by v moderních pohádkách ubývalo na síle a intenzitě a začíná spíše zdánlivě podobat horšímu dobru. Ač se některé klasické pohádky mohou zdát drsné až morbidní, v moderních pohádkách se s takovými vjemy jen těžko setkáme. Podle Černouška (1990) je toto umírnění pohádkového projevu spíše negativním přínosem pro dětskou osobnost. Předpokládá totiž, že ač je příběh v klasických pohádkách vykreslen jakkoliv morbidně, dětskou osobnost to nijak netraumatizuje, neboť zlo a morbidita je součástí reality a vždy je příslušně potrestána.

1.4. Funkce pohádek v předškolním vzdělávání

Základní funkcí pohádek je vnést smysl a řád do dětem původně nesrozumitelného, skoro chaotického světa, do světa, jemuž děti, obzvláště v době předškolní, nemohou plně porozumět. (Černoušek, 1990, s. 7).

Podle Černouška (1990) je proto v předškolním vzdělávání pohádka velmi důležitým nástrojem pro rozvoj dítěte. V mateřské škole se nejběžněji setkáme s předcítáním různých druhů pohádek, a to buď v rámci řízených činností nebo při odpoledním odpočinku dětí. V takovém případě dochází u dětí předškolního věku k rozvoji předčtenářských dovedností, kultivace řeči, řečového projevu a slovní zásoby. Pohádka pomáhá rozvíjet děti předškolního věku všestranně dle potřebných predispozic a hodnot. Podává základní kámen pro morální a prosociální cítění dětí. Už jen fakt, že dítě poslouchá pohádku sdíleně s ostatními dětmi, je určitý krok k socializaci a začlenění dítěte do kolektivu. Sdílená potřeba dozvědět se, jak příběh dopadne, co se stane potom a jakým způsobem. Pohádky se však dají využít i jiným způsobem, než je zmíněno výše. Dají se postavit do hlavní role v tematických celcích či integrovaných blocích. Dají se i propojit s různými činnostmi a výchovami. Pohádky mohou sloužit i jako motivátor pro různé aktivity a hry. A mohou nám pomoci při řešení různých konfliktů v kolektivu nebo se do nich dá autorsky zakomponovat aktuální potřeba třídy. V mateřské škole je pohádka skvělým doplňkem vzdělávání. Dá se s ní pracovat různými způsoby. Může být ztvárněna dramaticky, výtvarně či hudebně. Může

utvořit základ pro sportovní, polytechnické nebo environmentální činnosti. Na pohádkovém ději se dá s dětmi procvičit časová posloupnost, orientace v prostoru nebo matematická pregramotnost. Z výčtu dětské literatury se jedná právě o pohádku, která má na děti velký rozvojový dopad. Černoušek (1990) uvádí, že pohádky v dětech nechávají odezvu nejenom v emoční hlubině prožívání dějových zápletech a situací, ale zároveň jsou odrazem symbolického a synkretického myšlení dětské psychiky. Také tvrdí, že dětskou pozornost probudí pouze něco překvapivého a neznámého, ale zároveň citově podloženého a rozptylujícího. Podle Černouška (1990, s. 14) pohádky totiž dětem předkládají jednotlivé významy různých životních problémů, které děti během svého růstu musí individuálně vyřešit, aby nezůstaly v zajetí infantilismu i v dospělosti. A právě z těchto kritérií vyhodnocuje Černoušek (1990) jako nejvíce rozvojovou literaturu pro děti právě pohádku. Velké docenění připisuje i lidovým pohádkám, které podle něj tvoří naprostý základ pohádkového světa dětí a přinášejí velké bohatství do rozvoje dětské osobnosti, a to i v moderní době.

Matějček (2005) zastává hypotézu, že díky pohádkovým příběhům se u dítěte buduje psychická odolnost, která je přínosem pro zdravý vývoj jeho osobnosti. Na základě pohádkových příběhů se totiž dítě učí bát a prožívá svůj strach a pocit napětí, kterým příběh může na dítě působit, v naprostém bezpečí. Získává tak nenahraditelnou zkušenost a poznání bez traumatického následku.

Bettelheim (2000) zase uvádí, že pohádky vedou dítě k objevování a utváření vlastní identity a ukazují mu jaké zkušenosti a dovednosti bude k životu potřebovat, jaká úskalí se v jeho životní cestě mohou objevit a jak se k nim dá přistupovat. Dávají dítěti naději v to, že i přes všechna životní úskalí a neuhy je šťastný konec dosažitelný. Poukazují na to, že ať se vydá na jakoukoli cestu a pustí-li se do mnohých složitých úkolů, vždy mu budou nablízku dobrotivé síly. Přesně tak jako v pohádkových příbězích. Význam a působení pohádkového příběhu se odlišuje na základě různorodosti posluchačů. Na skupinu dětí poslouchající stejnou pohádku ve stejný čas, stejném prostředí od stejného zprostředkovatele příběhu, doléhá příběhová struktura na každého jednotlivce jiným způsobem. Každé dítě si v příběhu najde svoji pravdu, své oblíbené prvky, novou zkušenost či vědomost, jinou rozvojovou složku. Jedno však bude mít celá skupina společné. Vzhlížet a ztotožňovat se budou právě s hlavním hrdinou.

A vrátíme-li se ke stejné pohádce za nějaký čas, dětská osobnost si opět z pohádky odnese nějaký jiný a nový přínos do svého života. Pohádky v sobě ukrývají mnoho poselství a pro dětskou osobnost jsou velmi důležitým společníkem, přítelem a průvodcem.

Podle Bettelheima (2000) je význam a symbolika pohádkového příběhu každým jedincem jinak vnímán, a to i pro téhož člověka, který s příběhem přijde opakovaně do kontaktu s časovou prodlevou a v různých životních situacích. Z jedné a té samé pohádky si tak dítě může neustále odnášet nové poznatky a zkušenosti i přes to, že příběh slyšelo již několikrát po sobě. Pokaždé se totiž může lišit jeho momentální naladění, životní etapa, starosti a potřeby apod.

Pohádky mohou posloužit dětem i v rovině rozvoje citového prožívání – mohou vnášet jistý řád do emocionálních bouří, afektivních sil napětí a uvolnění, slasti a úzkosti – což děti celkem často zakoušejí. (Černoušek, 1990, s. 15)

1.5. Jazykový styl pohádek

Pohádka jako literární útvar je prozaické dílo určené převážně dětem. Proto je i jazykový styl a způsob vyprávění přizpůsoben dětskému publiku tak, aby byl srozumitelný a jednoduchý. V klasických pohádkách staršího vydání se setkáme s výrazy a slovními spojeními archaického typu, kterým dnešní děti jen těžko mohou rozumět. V takovém případě je vhodné tyto výrazy dětem v průběhu čtení objasnit nebo je nahradit slovy, která pro děti budou jasně srozumitelná. Nahrazování archaických výrazů jinými slovy však není vhodné používat v případě básní a rýmů. Byl by tím narušen rytmus veršů (Doláková, 2015).

V převážné většině pohádek se dále mohou vyskytovat ustálené literární fráze, číselné kombinace magického významu a tradiční vítězství dobra nad zlem. Pohádka je také často vyprávěna v neurčitěm čase. Její děj je situován do neurčitého minulého času. Zde se setkáváme s ustálenými frázemi jako *Bylo, nebylo, Kdysi dávno*, a děj pohádky se může odehrávat i na neurčitém místě např. *Za devatero horami*

Objevují se i ustálené fráze jako *Žili spolu šťastně až do smrti* nebo *Zazvonil zvonec a pohádka je konec* (Gebhartová, 1987).

V jazykovém stylu pohádek se často setkáme s nonsensovými výrazy a zkomoleninami. V ději se mohou objevovat groteskní situace. V pohádkových příbězích určených zejména menším dětem, obvykle předškolního věku, se často mohou objevovat i zdobněliny. Podoba jazyka je však v prostší podobě k jednoduššímu chápání významů a dějů v příbězích. V pohádkách se dále mohou objevovat například metafory, přirovnání, personifikace, neologismy atd. V modernějších autorských pohádkách se můžeme setkat s nespisovným jazykem nebo s hovorovými či slangovými výrazy (Čeňková, 2006).

2. Pohádka jako nástroj k rozvoji předškolního dítěte

Z dětské literatury je pohádka jedním z nejvíce rozvojových nástrojů, které můžeme v předškolním vzdělávání použít. V mnoha aspektech působí pohádka na dětskou osobnost a pomocí dějů a situací v pohádkovém příběhu dochází k získávání a osvojování si nových dovedností a schopností dítěte. V mateřské škole může pohádkový příběh sloužit jako východisko pro tematicky zaměřený vzdělávací celek. Všestranně nám poslouží pro rozvoj všech složek a oblastí dětské osobnosti a vede děti k osvojování a zdokonalování kompetencí v souladu s RVP PV. Pro pedagogy mateřských škol je pohádka také velice nápomocným nástrojem k prožitkovému a situačnímu učení. Vnáší do výuky prostor pro tvořivost a fantazii a nabízí rozmanitou paletu činností a aktivit s motivací zakomponovanou v pohádkovém příběhu (Svobodová, 2010).

2.1. Rozvoj řeči

Vývoj řeči a dovednosti projevu a dorozumívání je podle Průchy (2013) ukazatelem vyzrálosti po mentální stránce člověka. Řeč je nepostradatelnou součástí běžné komunikace a skrze něj se uskutečňuje převážná většina výchovně – vzdělávacích

procesů a výukových programů. Proto je řeč jedním z nástrojů, které je potřeba všestranně rozvíjet, aby dítě bylo schopno komunikovat a sdílet své potřeby, pocity a přání. Mateřská škola je pro rozvoj řečového projevu u dítěte velmi přínosným prvkem. Dítě se dostává do kontaktu s kolektivem, kde je vystaveno potřebě komunikovat. Samozřejmě musíme brát v potaz individuální vývoj jedinců, který není vždy rovnoměrný a stejný mezi jednotlivci stejného věku. Ale potřeba sdělení se objevuje u všech dětí, neohledně na úroveň jejich kognitivní či komunikační schopnosti. Pro zkvalitnění rozvoje řečového spektra je důležité s dítětem hovořit, pojmenovávat a opakovat.

Pohádky jsou k tomuto rozvoji skvělým nástrojem. Podle Dolákové (2015) jsou to právě pohádky, které napomáhají rozvoji slovní zásoby a řečového projevu. Dítě v předškolním věku si díky pohádkovým příběhům osvojuje pro něj již známé výrazy, učí se správné gramatice a výslovnosti a rozšiřuje si slovní zásobu o nová slova. Zdokonaluje se v mluveném projevu a rozvíjí schopnost ke kultivaci řeči, rozvíjení vět do souvětí, plynulému jazyku bez dysgramatismů a vyjadřování svých myšlenek a pocitů. Doplnkové ilustrace v dětských knihách mohou sloužit jako skvělý podklad k doptávání se dětí během čtení pohádek. Dítě samo na základě ilustrace může mít nějakou otázku, na kterou se buď to samo snaží najít odpověď nebo o ní diskutuje s jiným dítětem či dospělým.

2.2. Rozvoj sluchového vnímání a sluchové paměti

Kutálková (1996) přirovnává sluchové vnímání k jiné podobě hmatu. Zdravý rozvoj sluchového vnímání podporuje vývoj orientace v prostoru a je nepostradatelnou součástí zdravého rozvoje řeči a řečového projevu předškolního dítěte. Správné zvukové rozlišování dopomáhá rozeznat předškolnímu dítěti tón, artikulaci a intenzitu sdělení a napomáhá lepšímu a efektivnějšímu porozumění projevu. Dítě, které si postupně osvojuje schopnosti sluchového vnímání je postupně schopno sluchové analýzy a syntézy jednotlivých slov, slabik a později i hlásek. V rozvoji v těchto dovednostech dítěti pomáhá častá komunikace, opakování slov, ale i četba pohádkových příběhů nebo říkadla a básní. Dítě vnímá rytmus a kadenci veršů, propojuje své sluchové vnímání

s vnímáním obsahovým a poslech pohádky nebo vyprávění dostává nový rámec porozumění a chápání.

2.3. Rozvoj zrakového vnímání a zrakové paměti

Podle Bednářové (2015) přijímáme zrakem nejvíce informací o našem okolí. Proto se zrakové vnímání považuje za jeden z nejdůležitějších smyslů. Rozvoj dětského zrakového vnímání zahrnuje osvojování si správné vizuomotorické koordinace, díky které je dítě schopné manipulovat s předměty a pohybovat se v prostoru. Díky vnímání figury a pozadí je také schopno od sebe jednotlivé předměty rozlišit. Předškolní dítě na základě zrakového vnímání je schopno si uvědomovat polohu předmětu v prostoru a analyzovat a syntetizovat, rozlišovat barvy, tvary, struktury. Dokáže rozlišit dva zdánlivě stejné obrazy lišící se detailem či orientací. Zraková složka je tudíž velmi důležitým prvkem ve vývoji dítěte. Prohlížení obrázků, hledání objektů ve vyobrazeních nebo porovnání dvou zdánlivě stejných ilustrací dopomáhá k rozvoji zrakového vnímání a upevnění si potřebných dovedností ke správnému fungování zraku a osvojení si návyků potřebným k nauce čtení a psaní.

2.4. Rozvoj matematické pregramotnosti

Podle Říčana (2014) dítě v předškolním věku začíná již rozumět jednoduchým matematickým vztahům a dokáže si osvojit jednoduchou číselnou řadu a aktivně ji používat. Od automatizovaného odříkávání číselné posloupnosti se dostává i k uvědomění si hodnot daných znaků. Dokáže je mezi sebou na základě jejich hodnoty porovnávat a určovat jejich množstevní rozdíly. Celkově je pak dítě v předškolním věku schopné ovládat a kontrolovat logické operace, vyhodnocovat závěry a důsledky. Dokáže logicky užívat přímou i nepřímou úměru. Při rozvoji logického uvažování u dětí předškolního věku je podle Rendlové (1995) potřeba se zaměřovat na objekty a relace mezi nimi. Úkolem učitele je pak klást důraz na praktičnost těchto vztahů tím,

že poukazuje na hodnotu nebo množství objektů, rozvíjí představu počtu a podněcuje dítě k uvažování nad tím, co se stane, když se relace změní. Pro rozvoj matematických představ a upevnění dovedností vedoucích k matematické pregramotnosti je proto potřeba pracovat s pojmy a zaměřovat se na přímé pozorování a manipulaci s předměty. K rozvoji dítěte v tomto směru mohou posloužit pohádkové příběhy jako prostředek k činnostem vedoucím k upevnění těchto dovedností.

2.5. Rozvoj myšlení, fantazie a představivosti

Podle Říčana (2014) je myšlení dítěte předškolního věku ještě z velké části ovlivněno kognitivním egocentrismem. Takové dítě nemusí plně chápat a přijímat fakt, že odlišní lidé mohou mít i odlišný názor a pohled na stejnou situaci. Dítě předpokládá, že druzí zastávají stejné postoje a mají i stejné predispozice v rámci úvah a vědomostí. Vypráví-li dítě nějakou prožitou událost ze svého života, automaticky počítá s tím, že posluchač přesně ví to, co ono samo. Proto jsou mnohdy vyprávění dětí trochu zmatečná a pro pochopení vyprávěného příběhu je třeba se doptávat. Dětský egocentrismus označuje Říčan (2014) jako jeden z nedostatků dětského myšlení. Dále dětské myšlení označuje jako antropomorfní, kdy dítě hojně užívá personifikací a neživé předměty se pro něj automaticky stávají živými s plně funkčními emocemi – panenka pláče, zvířata mluví atp. U dětí se také běžně setkáme s tzv. konfabulací, která je výsledkem zkresleného vnímání reality dítětem. Může tak docházet k tzv. bezděčným lžím, které se od pravého lhaní odlišují tím, že nejsou míněny záměrně, ale jsou výsledkem bujné fantazie a představivosti. Dětské myšlení propojené s fantazií a představivostí má totiž často potřebu přehánět a zveličovat okolnosti, se kterými se dítě potká. Fantazie a představivost dětí se dá skvěle vnímat i při výtvarném tvoření. Podle Rendlové (1995) je výtvarná výchova skvělým výrazovým prostředkem. Rozvíjí dětskou osobnost a prohlubuje poznání. Stimuluje dětskou potřebu projevu a tvorbu a vymezuje postoje a poukazuje na citové vnímání dítěte. V abstraktních malbách jsou děti schopné vidět neuvěřitelnou škálu obrazů. Stejně tak ve vlastní tvorbě dítěte se odráží velká vlna představivosti a fantazie. Dítě bezprostředně ztvárňuje obrazy své mysli a nebojí

se výsledku. Dětské obrazy mají nemalý komunikační význam a dá se s těmito podklady dále pracovat v rámci vzdělávání v mateřské škole. Učitelka dostává příležitost porozumět dětskému vnímání a představivosti a získává tak do rukou podklad k navazování komunikačních interakcí s dítětem.

Velmi cenným nástrojem pro rozvoj myšlení, představivosti a fantazie nejen v předškolním vzdělávání je i filozofie pro děti, jejímž zakladatelem je Matthew Lipman. Jeho série motivačních příběhů je vhodná k práci s dětmi všech věkových kategorií. Velmi cenné a přínosné je také propojení filozofie pro děti s prvky dramatické výchovy (Švejdrová in Svobodová, 2010).

2.5.1. Metoda dramatické výchovy – tvůrčí psaní

Podle Svobodové (2011) lze mezi metody dramatické výchovy v mateřské zařadit i metodu tvůrčího psaní. V takovém případě psanou formu jazyka přebírá na starost učitel a děti se zapojením fantazie a představivosti vymýšlejí například báseň, říkanku, písničku nebo pohádku. Svobodová (2011) uvádí, že díky této metodě dramatické výchovy se děti učí projevat a formulovat myšlenky do větných celků. Také jsou tímto děti více motivovány k tomu, aby si osvojily dovednost čtení a psaní.

2.6. Rozvoj dalších schopností a dovedností

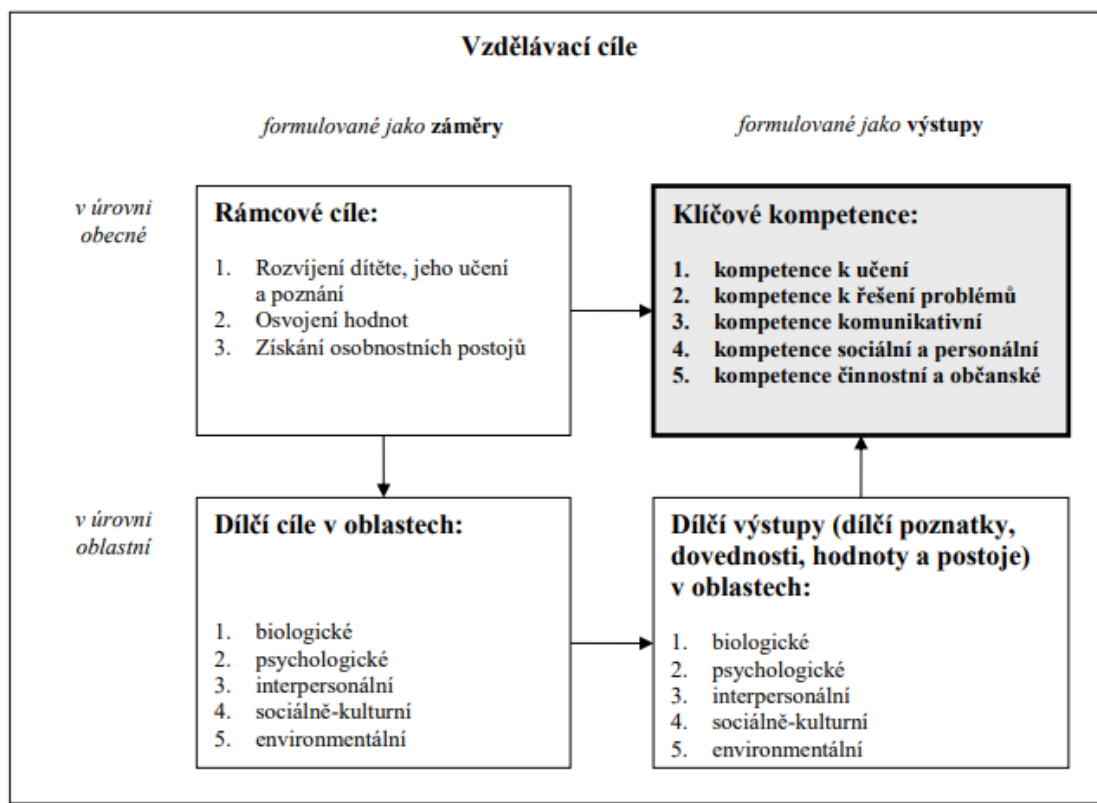
Podle Matějčka (2013) si dítě s nástupem do mateřské školy postupně osvojuje i další dovednosti potřebné ke kolektivnímu fungování. Jedná se zejména o prožívání a zvládnutí svých pocitů a emocí, schopnost spolupráce, solidarity, obětavosti, soucitu, starostlivosti či respektu. Všemi těmito dovednostmi by dítě v předškolním věku mělo disponovat před nástupem do základní školy. Ve vzdělávacím systému mateřských škol jsou tyto dovednosti součástí dílčích cílů v předškolním vzdělávání a najdeme je v RVP PV. Na základě toho jsou v mateřských školách realizovány různorodé činnosti, které mají tyto dovednosti rozvíjet a podporovat jejich osvojení dítětem.

3. Analýza RVP PV

Dle RVP PV 2021 je cílem předškolního vzdělávání doplňovat a rozvíjet podporu rodinné výchovy a zajistit dítěti ve vzdělávacím systému prostředí s dostatkem podnětů vedoucím k všestrannému rozvoji a učení dítěte v předškolním věku. Cíleně tak obohacovat a rozvíjet dovednosti a schopnosti dítěte v denním programu předškolního vzdělávání a poskytovat dítěti odborný přístup a péči v tomto směru. Dlouhodobě směřovat k tomu, aby si dítě z pobytu v mateřské škole zároveň odnášelo prožitek radosti, příjemné zkušenosti a dobré poznatky a základy pro budoucí život a vzdělání. Předškolní výchova má zároveň dítěti usnadnit vstup do vzdělávacího systému a podpořit všestranný rozvoj osobnosti dítěte. Dále rozvíjet a podporovat již osvojené schopnosti a dovednosti a motivovat k osvojení si dovedností nových. Cílem předškolního vzdělávání je také začlenění dítěte do kolektivu a nápomoc se socializací v něm. Prohloubení a nauka společenských norem a morálních hodnot, které společnost uznává. Předškolní výchova má také dítěti vytvářet pocit jistoty a bezpečí, podpory a respektu a individualizovat potřeby daného dítěte a efektivně je naplňovat. Taktéž má předškolní výchova úkol diagnostický, zejména u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a u dětí nadaných, kde jsou takovými dětem poskytnuty optimální podmínky pro všestranný rozvoj.

Těchto cílů předškolního vzdělávání je dosahováno na základě této struktury:

Obrázek 1 - Vzdělávací cíle RVP PV 2021

3.1. Oblasti předškolního vzdělávání pro rozvíjení dítěte

Každá vzdělávací oblast v RVP PV 2021 je členěna do vzájemně se propojujících kategorií: dílčích cílů, vzdělávací nabídky a očekávaných výstupů.

Dílčí cíle vyjadřují, co by měl učitel v průběhu školního roku u dítěte sledovat a rozvíjet.

Vzdělávací nabídka poté poukazuje na to, jakým způsobem je možné dílčí cíle naplňovat a dosáhnout tak určených výstupů.

Očekávané výstupy jsou výstupním produktem vzdělávání, vyplývajících z naplněných dílčích cílů v jednotlivých oblastech. Tyto výstupy poukazují na způsobilost dítěte, které v následujícím školním roce nastupuje do základní školy a v předškolním vzdělávacím systému tak plní první rok povinné školní docházky dle zákona č. 561/2004 Sb. § 34a.

3.1.1. Oblast biologická

Z RVP PV 2021 vyplívá, že v biologické oblasti je záměrem neurosvalový rozvoj a jeho podpora u dítěte předškolního věku. Do cílů v této oblasti jsou zařazeny záměry zejména k podpoře a rozvoji koordinace těla a pohybových schopností a dovedností, rozvoj smyslového vnímání a jeho užívání v různých formách, samoobslužné činnosti a hygienické návyky, znalosti a poznatky o lidském těle a jeho zdraví a vytváření zdravých návyků a postojů v souladu se zdravým životním stylem. Důležitá je i podpora v oblasti psychické pohody a zdatnosti. K činnostem rozvíjející tyto dovednosti můžeme zařadit různé pohybové a manipulační hry, zdravotně zaměřené činnosti, hudební a sluchové hry či senzomotorická cvičení. Dále je s dětmi v rámci rozvoje psychické pohody možné realizovat relaxační a odpočinkové aktivity. Vhodná jsou i grafomotorická cvičení pro zlepšení koordinace oka a ruky. Předškolní dítě by těsně před zahájením školní docházky mělo zvládat například jednoduchou samoobsluhu, plnit jednoduché pracovní úkoly, správně a bezpečně zacházet s pracovními, výtvarnými či běžnými předměty denní potřeby. Dítě by mělo také zvládat základní pohybové hry a dovednosti, ovládat lokomoci a koordinaci těla nebo také vnímat a rozlišovat pomocí všech smyslů.

3.1.2. Oblast psychologická

V psychologické oblasti dle RVP PV 2021 je úkolem učitele snažit se podporovat rozvoj duševní pohody a psychické zdatnosti. Dále rozvíjet intelekt, jazyk a řeč, kreativitu nebo chuť k učení. Tato oblast se dělí do tří podoblasti – Jazyk a řeč; Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace; Sebepojetí, city a vůle.

3.1.2.1. Jazyk a řeč

Tato podoblast dle RVP PV 2021 zahrnuje záměry zejména k rozvoji řečového projevu a kultivaci jazyka. Učitel by měl podporovat rozvoj komunikačních dovedností a schopností, pomáhat dítěti k osvojení si poznatků, které předcházejí čtení a psaní a rozvíjet zájem o psanou formu jazyka. K aktivitám v mateřské škole je vhodné zařadit například diskusní kruhy, komentování různých situací a vyprávění zážitků, poslech a reflektování pohádkových příběhů, prohlížení knih, seznamování s novými básněmi, písněmi a říkankami. Výstupem by pak měla být například správná výslovnost a ovládání dechu, schopnost vést rozhovory a navazovat je, chápat obsahovou složku sdělení či vyprávění, sluchově rozlišit a určit počáteční nebo koncovou hlásku ve slově, analyzovat a syntetizovat slova na slabiky apod.

3.1.2.2. Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

V této podoblasti z RVP PV 2021 rozvíjí učitel zejména schopnost tvořivého myšlení a sebevyjádření, rozvíjí a podporuje zájem a nadšení pro nové poznávání a učení, vytváří základ pro práci s informacemi a podporuje dítě v rozvoji pojmovému učení, paměti a pozornosti. Mezi činnosti a aktivity vhodné pro rozvíjení těchto schopností a dovedností může učitel zařadit například badatelské hry a experimenty, hry a činnosti podporující zapojení představivosti a fantazie, zkoumání vlastností různých předmětů, spontánní a námětové hry, hry a činnosti k rozvoji matematické pregramotnosti a chápání prostorových pojmů. Výstupními dovednostmi dítěte před nástupem do základní školy by mělo být například udržet pozornost a soustředěnost na danou činnost, záměrně pozorovat a zkoumat a s chutí objevovat nové věci, vědomě si zapamatovat krátké texty a říkanky a účelně si je vybavit, užívat a plně rozumět užívání prostorových a časových pojmů.

3.1.2.3. Sebepojetí, city a vůle

V poslední podoblasti z RVP PV 2021 v psychologické rovině by učitel v mateřské škole měl rozvíjet dítě například ve schopnosti sebeovládání. Dále ve vyjadřování pocitů, dojmů a prožitků. Učitel by měl zařazovat do výuky i takové aktivity, které přispějí k poznání sama sebe a upevní pozitivní city ve vztahu k sobě samému. Učitel mezi takové aktivity může zařadit například hry, které zajišťují radost a pohodu dítěte. K dalším aktivitám vhodným pro rozvoj dítěte v této vzdělávací podoblasti je vhodné zařazovat například hry pro rozvoj vůle, estetické a tvůrčí činnosti, hry a diskuse o rozlišení různých lidských vlastností. Výstupem by pak pro dítě mělo být úspěšně zvládnout a překonat separaci od rodiny na určitou dobu, uvědomit si vlastní samostatnost, ovládat projevy svých emocí, uvědomit si vlastní možnosti a limity apod.

3.1.3. Oblast interpersonální

Z RVP PV 2021 jde v této oblasti zejména o podporu dítěte v navazování vztahů a přátelství s jiným dítětem či dospělým a o podporu komunikace a pohody v těchto vztazích. Mezi dílčí cíle spadající do této oblasti patří zejména seznamování s pravidly chování ve vztahu k druhému, posilování prosociálnosti a vytváření prosociálních postojů, rozvoj verbálních i neverbálních komunikativních dovedností a ochrana osobního soukromí a bezpečí ve vztazích s druhými lidmi. Mezi navrhovanými činnostmi k rozvoji z této oblasti jsou například běžné komunikační aktivity, sociální hry, kooperativní činnosti, aktivity k upevňování vztahů, četba a poslech pohádek s etickým obsahem a poučením. Výstupy z této oblasti mohou být například porozumět emocím a pocitům vyjadřovaných jinými lidmi, vnímat potřeby ostatních, projevovat empatii, spolupracovat ve skupině apod.

3.1.4. Oblast sociálně-kulturní

Oblast sociálně – kulturní zahrnuje dle RVP PV 2021 záměry ke správné socializaci dítěte do společnosti, k ukotvení poznatků o společenských pravidlech a morálních normách i k poznatkům o kultuře a umění. Dílčím cílem v této oblasti je například poznávání pravidel společného soužití a podílení se na jejich tvorbě. Dalšími cíli uvedenými v RVP PV 2021 jsou například rozvoj spolupráce a socializace, rozvoj autentického projevu dítěte, vytvoření povědomí o mezilidských hodnotách a morálních zásadách, vytvoření povědomí o jiných kulturách a národnostech apod. Vzdělávací nabídka poté obsahuje například aktivity vhodné pro lepší a plynulejší adaptaci dítěte v mateřské škole, společenské hry, příprava a realizace tradičních oslav a slavností, činnosti k seznámení dítěte s různorodým uměním, hry a aktivity podporující upevnění morálních hodnot a pravidel vzájemného styku (zdvořilost, ohleduplnost...) nebo aktivity pro lepší přiblížení dítěti jiných kultur a národních tradic. Očekávanými výstupy pak pro dítě jsou například začlenit se do třídy, chovat se zdvořile a ohleduplně k ostatním, seznámit se s jinými kulturami, rozšířit si povědomí o umění a jeho možných podobách.

3.1.5. Oblast environmentální

Dle RVP PV 2021 je v této oblasti záměrem utvořit dítěti povědomí o okolním světě, o jeho proměnách a rozvoji a o vlivu člověka na něj. Mezi cíle, které by měl učitel naplňovat při volbě vzdělávací nabídky patří například seznamování s okolím a přírodou; vytváření povědomí o proměnách a změnách, které v tomto prostředí nastávají, rozvoj úcty k životu a respektu k různým formám života atp. Do vzdělávacích aktivit může učitel zařadit například činnosti zaměřené k podpoře orientačního smyslu, práci s literárními texty a encyklopediemi, ekologicky zaměřené aktivity a hry, hry na téma dopravy a bezpečnosti při účasti v dopravním provozu.

Praktická část

4. Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo na základě práce s autorskou pohádkou zjistit, jak konkrétní pohádka na děti působí. Jaké pocity v nich vyvolávají hlavní postavy a různé situace v příběhu. Dále bylo zjišťováno, jak jsou děti schopné reflektovat pohádkový děj na reálný život a prožité zkušenosti.

Výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem autorská pohádka působí na skupinu dětí předškolního věku?
2. Jakým způsobem jsou děti schopné chápat symboliku pohádkového děje?
3. Jak se autorská pohádka odrazí ve výtvarném umění dětí?

5. Charakteristika vzorku

Výzkumné šetření bylo provedeno v nejmenované mateřské škole v Jihočeském kraji. Činnosti s dětmi byly prováděny v heterogenní třídě, kde již druhým rokem vyučují. K aktivitě bylo vybráno několik dětí, které aktivně ovládají komunikační dovednosti a jsou již zcela adaptovány na pobyt v mateřské škole. Výzkumu se po písemném souhlasu zákonného zástupce zúčastnilo celkem 12 dětí ve věku od 4 do 7 let. Z toho 5 dívek a 7 chlapců. Dva z chlapců měly pro školní rok 2021/2022 odklad školní docházky, z čehož jeden z nich má diagnostikovanou neurovývojovou poruchu ADHD a má přidělenou asistentku. Ta se výzkumného projektu po domluvě neúčastnila z důvodu lepší spontaneity projevu chlapce i ostatních dětí. Dále bylo s asistentkou pedagoga domluveno, že v případě potřeby chlapce bude přizvána k účasti na výzkumném šetření. Taková situace však nenastala a aktivity proto probíhaly jen v přítomnosti mě samotné. Všechny vybrané děti pro tento výzkum mají mezi sebou velmi dobré vztahy a s činnostmi, které byly do výzkumu zařazeny, mají již zkušenost z aktivit, které s nimi autorka realizovala v rámci TVP ve školním roce 2021/2022.

6. Metodika

Bakalářská práce formou kvalitativního výzkumu odpovídá na tři výzkumné otázky (viz. výše).

Celý výzkum pro bakalářskou práci probíhal v běžném provozu mateřské školy. Aktivity praktické části práce byly zařazeny do přímé vzdělávací činnosti předškolní výuky a probíhaly denně po dobu jednoho týdne, přibližně od 9:00 do 9:30 hod, a to ve formě diskusních kruhů. Tyto činnosti obsahovaly zejména diskusi s dětmi a jednu z metod dramatické výchovy – tvůrčí psaní. V druhém týdnu probíhalo reflektování činnosti a výtvarné zpracování pohádkových postav.

6.1. Ohnisková skupina a skupinová diskuse

K realizaci výzkumu byla využita metoda ohniskové skupiny a skupinové diskuse, kterou odborně popisuje Švaříček (2007).

K práci jsem si připravila strukturu hlavních diskusních otázek, které jsem následně během činnosti dětem pokládala v návaznosti na autorskou pohádku. K lepší organizaci diskusí byla použita rekvizita, která pomyslně předávala slovo mezi zúčastněnými. Jednalo se o tzv. kouzelný míček, jehož účelem bylo zajistit, aby bylo viditelné, kdo se k tématu vyjadřuje a předešlo se tak nadměrnému skákání do řeči. Rekvizita putovala po kruhu sedících a mluvil převážně ten, u koho se aktuálně rekvizita nacházela. Kdo se k tématu nechtěl vyjadřovat mohl rekvizitu beze slov poslat dál po kruhu. Naopak, kdo měl potřebu se vyjádřit opětovně, dostal znovu příležitost, když se rekvizita vystřídala u všech přítomných.

Realizace diskusí byla rozdělena do několika etap, kdy diskuse probíhaly v různých úsecích pohádkového děje doplněné o metodu dramatické výchovy – tvůrčího psaní.

Osnova k práci s autorskou pohádkou měla následující podobu:

1. Okruh otázek č. 1 – otázky před čtením
  - Co je to Bída?

2. Okruh otázek č. 2 – otázky po čtení pohádky bez konce
  - Co je to Bída a jak vypadá?

3. Tvorba konce příběhu – tvůrčí psaní

4. Okruh otázek č. 3 – otázky po čtení kompletní pohádky
  - Jakou největší vzácnost světa drak Ohněpliv mohl dostat?
  - K jaké situaci v našem životě bychom mohli přirovnat pohádkový příběh?

6.1.1. Okruh otázek č. 1 – otázky před čtením

První etapa ohniskové skupiny a skupinového rozhovoru byla realizována před zahájením samotného čtení autorské pohádky, kdy jsem se ptala dětí na otázku „Co je to bída?“. Děti zpočátku odpovídaly trochu nejistě. Tipovaly, že bída by mohla být nějaké zvíře, houba nebo rostlina. Jiní informanti byly toho názoru, že by se mohlo jednat o nějakou stavbu – budku. Čtyři informanti se zdrželi projevu k otázce. Všichni projevující se informanti však bídu označovaly kladně, bez notné dávky emocí.

Příklady výroků dětí:

Chlapec (6 let): „Mohlo by to být nějaký zvíře. Třeba něco jako lední medvěd.“

Dívka (5 let): „Já si myslím, že to je něco jako budka. Může tam někdo třeba bydlet.“

6.1.2. Okruh otázek č. 2 – otázky po čtení pohádky bez konce

Následně byla dětem přečtena první část autorského pohádkového příběhu s nedokončeným závěrem, po němž byla opět dětem položena stejná otázka. Nyní děti již odpovídaly s větším sebevědomím a byl na nich velmi patrný emoční výkyv na základě vnímání daného pojmu. Děti byly velmi aktivní a k tématu se chtěly vyjadřovat opakovaně. Zde se již projevil negativní postoje k pohádkové postavě Bídě.

Příklady výroků dětí:

Chlapec (6 let): „Ta Bída je ale zlá. To, co dělá je fakt ošklivý.“

Chlapec (7 let): „Měla by jít za tohle do vězení, protože tohle se nesmí.“

Otázka byla následně rozšířena o dotaz na to, jak Bída vlastně vypadá. Děti ihned zapojily fantazii a představivost a s velkou různorodostí popisovaly své představy.

Příklady výroků dětí:

Chlapec (7 let): „Má asi rohy, a je hnědá a chlupatá. Hodně chlupatá.“

Chlapec (6 let): „Je bílá. A má kolem sebe takový listy.“

Dívka (4 roky): „Je růžová s mašličkou, aby vypadala roztomile. Aby si všichni mysleli, že je hodná, ale doopravdy není hodná.“

6.1.3. Tvorba konce příběhu – tvůrčí psaní

Po dvou okruzích otázek následovala metoda tvůrčího psaní, kdy děti dotvářely konec pohádky. Činnost byla rozložena do dvou dnů, aby se předešlo ztrátě pozornosti některých dětí při tvorbě příběhu. První den aktivity byly děti vyzvány k tomu, aby si zvolily, co bude v ději následovat. Děti si zvolily, že království zachrání nějaký hrdina. Rozvinula se tedy diskuse o tom, jaký hrdina to bude. Některé děti navrhovaly rytíře, jeden z chlapců (7 let) navrhoval, že by království zachránil gin v lahvi. Nakonec se všechny děti shodly na nápadu jiného chlapce (7 let), který navrhnul, že by království

mohl zachránit drak. Hlavní hrdina byl tedy zvolen a diskuzi jsem tedy podněcovala dál otázkou „Jak drak zachrání království?“. Děti vymýšlely různé scénáře. Objevovaly se nápady, že drak Bídu sní, že jí spálí nebo že jí svým řevem vyžene z království. První den tvorby děti nedošly k žádnému závěru. Druhý den však nastala zajímavá situace, kdy se děti natolik ponořily do tvoření příběhu, že zapomněly na předávání rekvizity a skákaly si do řeči. Nicméně do rozhovoru jsem nijak zvlášť nezasahovala, protože děti se mezi sebou bavily velmi zaujatě a snažily se vzájemně si naslouchat. Až na malé vstupy do diskuse, kdy bylo potřeba trochu uklidnit emoce dětí, měly děti zcela volný prostor k debatě.

Úryvek z diskuse:

Chlapec 1 (7 let): „Drak by mohl Bídu vyčmuchat, protože má dobrý nos.“

Dívka 1 (6 let): „Jo, to by mohl, vyčmuchal by jí a pak by jí snědl.“

Chlapec 2 (6 let): „Ne, nesnědl. Mohl by jí drápem rozevřít břicho a vyndat ty peníze. To by pak mělo království zpátky svoje úspory.“

Dívka 1 (6 let): „To by pak bylo trochu jako v Červený Karkulce.“

Chlapec 3 (7 let): „No jo, to je fakt. Ale mohl by jí vyčmuchat a pak by na ní mohl zařvat, ona by se lekla a utekla by třeba na měsíc. A tam by umřela hladu, protože tam není žádný zlato.“

Chlapec 1 (7 let): „Ale co kdyby se pak zase chtěla vrátit zpátky? To by bylo blbý.“

Chlapec 3 (7 let): „No jo...“

Dívka 2 (5 let): „Ale drak by mohl Bídu spálit ohněm. Draci plivou ohně.“

Chlapec 1 (7 let): „Jo, to by mohl. To by bylo super.“

Chlapec 3 (7 let): „Jo tak jo, spálí Bídu na popel.“

Chlapec 4 (6 let): „Ale kdyby na ní zařval, tak by se asi Bída schovala. Třeba pod trůnem by mohla být ukrytá. A on by jí jakože hledal ne?“

Chlapec 3 (7 let): „Jo to by bylo hustý, protože pak by jí jako našel a kdyby na ní pak udělal ten oheň, tak by se to zlato prostě rozteklo.“

Dívka 1 (6 let): „No a bylo by to.“

Po této velmi přínosné diskusi jsem se rozhodla pro rekapitulaci nápadů a ujasnění děje celého konce příběhu. Poté jsem nechala ještě jednou kolovat rekvizitu a každého dítěte se zeptala, zda souhlasí s těmito nápady nebo chce něco změnit nebo dodat. Dívka (6 let) dodala, že by si drak zasloužil nějakou odměnu. Rozvinula se tedy opět diskuse o tom, o jakou odměnu by mohlo jít. Děti se shodly, že by to mělo být něco hodně vzácného, protože drak zachránil celé království. K jednotnému závěru však nedospěly. Několik dětí chtělo draka odměnit zlatem a drahokamy, ale to jim bylo zbytkem informantů vyvráceno, protože Bída snědla všechny poklady království. Vložila jsem se tedy do diskuse s návrhem, že by v pohádce nemusel být uvedený konkrétní předmět odměny. Děti souhlasily se závěrem, že to bude tajemství.

Autorka na základě nápadů dětí, sepsala finální konec pohádky.

6.1.4. Okruh otázek č. 3 – otázky po čtení kompletní pohádky

Poslední den diskusních činností jsem přečetla dětem kompletní příběh i s koncem inspirovaným nápady dětí. Poté byl realizován třetí a poslední okruh otázek k zamyšlení. První otázkou bylo navázání na diskusi z předchozího dne – Jakou největší vzácnost světa drak Ohněpliv mohl dostat? Děti uváděly různé nápady.

Příklady výroků dětí:

Dívka (4 roky): „Mohl dostat princeznu.“

Chlapec (6 let): „Místo poháru ze zlata by mohl dostat pohár ze zmrzliny nebo jogurtu.“

Dívka (6 let): „Mohl by si nechat ten trůn co roztavil i s Bídou.“

Chlapec (7 let): „Nebo by mohl dostat drbátko, aby mu to drbalo blechy.“

Chlapec (6 let): „Nebo by mu v království vyrobili dračí boty.“

Chlapec (7 let): „A nebo si draka mohli nechat, udělali by mu ty boty i drbátko a měli by ho za kamaráda.“

Následně jsem se děti ještě zeptala na otázku, k jaké situaci v našem životě by děti mohly přirovnat pohádkový příběh. U této otázky jsem si nebyla zcela jistá, zda děti pochopí, na co se ptám, nicméně děti otázce porozuměly a pomocí posílání rekvizity poukazyvaly na možné podobnosti příběhu s realitou.

Příklady výroků dětí:

Chlapec (7 let): „Jako když doktoři zachraňují od nemoci. Kdyby třeba někdo moc běhal a nadýchal by studený vzduch a hodně moc by kašlal, tak by musel být v teplý dece a doktoři by ho zachránili a nemoc by vyhnali pryč.“

Chlapec (6 let): „Nebo hasiči, když hasí oheň, anebo když zachraňují kočičku ze stromu.“

Chlapec (6 let): „Bída by mohla být jako nějaká bolístka a drak by byl jako moje maminka, která by mi koupila dinosaura nebo nějakou hračku, kterou moc chci. A to by pak bylo jako v té pohádce.“

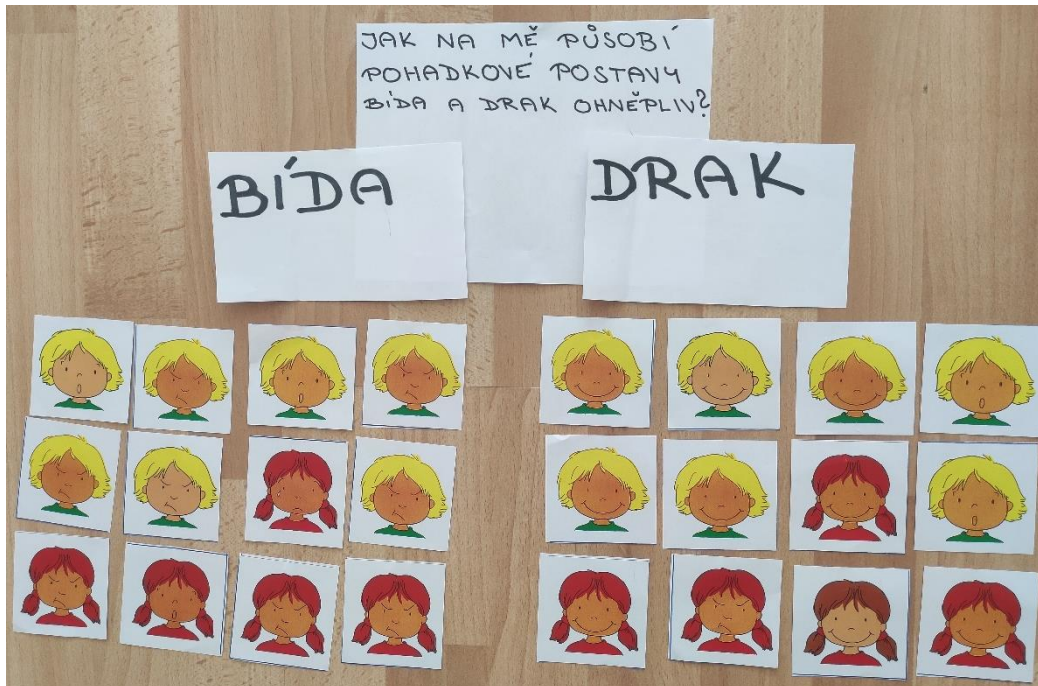
Dívka (4 roky): „Mamka s taťkou by mě mohli zachránit třeba od bubáka.“

6.2. Dotazník

Reflexe celé práce s dětmi byla prováděna individuálně s každým respondentem zvlášť a probíhala na základě strukturovaného dotazníku, kdy děti na jednotlivé otázky odpovídaly pomocí emoce znázorněné na obrázku. Emotikony byly použity z didaktické hry „Educo – Emotions game“. K dispozici měly děti celkem čtyři emotikony – úsměv, vztek, pláč a údiv. Celý dotazník byl však spontánně doplňován o zjišťovací otázky, které autorce pomohly k lepšímu pochopení respondentovi odpovědi. Rozhovory byly zaznamenávány na diktafon a následně hromadně vyhodnoceny.

Otázka č. 1: Jak na mě působí pohádkové postavy Bída a drak Ohněpliv?

Obrázek 2 - Hodnocení otázky č. 1

U převážné většiny respondentů byla Bída shledána za negativní postavu a drak za pozitivní. Jako negativní postavu Bídu vyhodnotilo každé dítě, z čehož 9 dětí dalo Bídě jednoznačně negativní hodnocení. Tři děti pak Bídu označily za překvapující a v rozhovoru doplnily negativní vnímání postavy slovně. Draka Ohněpliva děti naopak vyhodnotily jako kladnou postavu zcela jednoznačně. Dvě děti přiřadily k drakovi smajlíka označujícího překvapení z důvodu obdivu a jedna z respondentek uvedla hodnocení negativní z důvodu, že by se draka mohla bát. Z rozhovoru však pak bylo zjištěno, že v pohádce drak na dívku působil kladně.

Příklady výroků dětí k této otázce:

Chlapec (7 let): „Zlobím se na Bídu, protože krade prachy a drak je dobrej, protože to zlato zachrání.“

Chlapec (6 let): „Mě drak překvapil, protože zvládl porazit zlou Bídu.“

Dívka (6 let): „Na Bídu jsem naštvaná, protože Bída žere všem peníze oni jsou pak chudí. A drak je zachrání tak to jsem ráda.“

Dívka (5 let): „Na draka se mračím, protože draky nemám moc ráda.“

Otázka č. 2: Jaký pocit mám z konce příběhu?

Obrázek 3 - Hodnocení otázky č. 2

Děti hodnotily konec pohádky jako kladný. Osm respondentů přiřadilo *úsměv* ke konci pohádky, dva respondenti přiřadili *údiv* z konce a dvě z respondentek vyhodnotily konec jako *smutek*. Po doplňující otázce, však obě sdělily, že jsou smutné z toho, že pohádka skončila, nikoliv z obsahové části příběhu.

Příklady výroků dětí k této otázce:

Chlapec (6 let): „To že ten drak zachránil království před Bídou je fakt dobře.“

Chlapec (7 let): „Jsem překvapenej, protože to skončilo a já jsem nechtěl, aby to skončilo.“

Dívka (5 let): „Mě se to moc líbilo, ale nechtěla jsem, aby to skončilo.“

Dívka (4 roky): „Jsem překvapená, protože se divím, že to drak zvládl.“

Otázka č. 3: Jak na mě působila tvorba pohádkového konce?

Obrázek 4 - Hodnocení otázky č. 3

Z tvorby pohádkového příběhu byly všechny děti velmi nadšené. Kromě jednoho respondenta hodnotily všechny děti činnost kladně emotikou *úsměv*. Respondent, který hodnotil tvorbu negativně, jej označil za „nudný, protože musel hodně přemýšlet“. Všichni z respondentů však uvedli, že by si rádi činnost zopakovali s dalším pohádkovým příběhem.

Příklady výroků dětí k této otázce:

Chlapec (6 let): „Dám usměvavého smajlíka. Sice to byla pro mě dlouhá doba, ale vydržel jsem to a z toho mám dobrý pocit, protože mě to i bavilo.“

Chlapec (7 let): „Já jsem se tomu hodně divil, protože tam byly dobrý nápady, a to mě překvapilo.“

Dívka (4 roky): „Mě se líbilo to posílání kouzelného míčku a povídání. Bavilo mě to.“

Otázka č. 4: Jak jsem spokojený/á s koncem pohádky?

Obrázek 5 - Hodnocení otázky č. 4

S finální podobou pohádkového příběhu byly spokojené všechny děti. Některé děti konec pohádky označily za překvapující z důvodu, že nevěřily, že se to drakovi opravdu podařilo.

Příklady výroků dětí k této otázce:

Chlapec (6 let): „Byl jsem hodně překvapenej z toho konce. Drak byl fakt hrdina.“

Dívka (5 let): „Mě se to líbilo, já byla úplně šťastná.“

Otázka č. 5: Jak si myslím, že se mohla cítit Bída v královské pokladnici?

Obrázek 6 - Hodnocení otázky č. 5

U této otázky všechny děti odpověděly stejně. Mnohé usuzovaly a odhadovaly pocity Bídy v královské pokladnici na základě veselé písničky, kterou si Bída v pokladnici zpívala. Děti se skvěle dokázaly empaticky vcítit do pocitů Bídy i v souvislosti s následující otázkou.

Příklady výroků dětí k této otázce:

Chlapec (7 let): „Byla šťastná, protože tam měla co jíst.“

Chlapec (6 let): „Měla hodně zlata, tak byla ráda.“

Dívka (4 roky): „Bída se ve zlatě cítila hezky a rochnila se tam jako v bazénu.“

Otázka č. 6: Jak si myslím, že se mohla Bída cítit, když byla schovaná pod zlatým trůnem?

Obrázek 7 - Hodnocení otázky č. 6

U této otázky se sešla velká spousta názorů a pohledů na situaci. Zatímco někteří respondenti hodnotili pocity Bídy pod trůnem emotikonem *smutek*, jiní přiřazovali emotikon *vztek*. Někteří byli toho názoru, že Bída se cítila dobře, a proto přiřadili emotikon *úsměv*. Reakce některých respondentů mě velice překvapila. Obzvláště názory těch, kteří přiřadili emotikon *úsměv*. Zde je jednoznačně vidět, jak důležité je o svých myšlenkách a názorech komunikovat a diskutovat do hloubky a neunáhlovat se závěru pouze z malého množství informací.

Příklady výroků dětí k této otázce:

Chlapec (6 let): „Bída byla asi naštvaná, protože ten drak jí chtěl chytit a ona se na něj mračila, aby se jí bál.“

Chlapec (7 let): „Bídě bylo asi do pláče, protože se bála draka.“

Chlapec (7 let): „Bída byla veselá, protože si myslela, že jí nikdo pod trůnem nenajde.“

Dívka (4 roky): „Bída byla smutná, protože nechtěla, by jí drak snědl.“

Dívka (6 let): „Bída byla smutná, protože pod trůnem byla tma a ona se bála.“

Otázka č. 7: Jak na mě působí situace v pohádce, kdy Bída požírala úspory celého království?

Obrázek 8 - Hodnocení otázky č. 7

U této otázky děti ve velké převaze hodnotily situaci negativními emotikony *vztek* a *pláč*. Projevovaly soucit s lidmi, kterým Bída úspory ubírala a vyjadřovaly své pohoršení danou situací různými komentáři. Jedna z respondentek, která situaci ohodnotila emotikonem *úsměv* uvedla, že byla ráda za Bídu, protože samotná Bída se měla v dané situaci dobře. Zde respondentka nejspíš trochu zaostala v hodnocení předchozích dvou otázek týkajících se Bídy. Nicméně po hlubším rozhovoru respondentka uvedla, že „Bída asi nevěděla, jak lidem škodí. Kdyby to věděla, možná by to nedělala“. Reflektovala poté situace, které nastávají u nás ve třídě, kdy děti učíme prosociálnosti, ohleduplnosti a respektujícímu chování k ostatním.

Příklady výroků dětí k této otázce:

Chlapec (6let): „Z toho mám špatnej pocit, protože to je fakt špatný, když Bída okrádá lidi.“

Chlapec (7 let): „Je to smutný, protože lidi jsou pak chudí.“

Chlapec (6let): „Jsem na ní naštvanej. Nelíbí se mi to.“

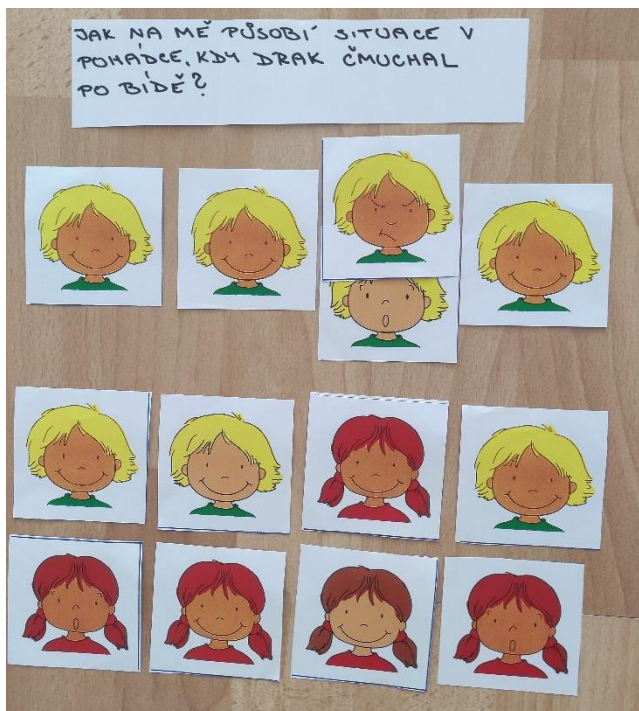
Chlapec (7 let): „Já jsem se na tu darebačku, hodně zlobil.“

Dívka (4 roky): „To Bídě asi chutnalo, ale je to divný, že to tak dělala, protože to lidem ubližovalo.“

Dívka (4 roky): „Jsem ráda, že se Bída měla dobře. Asi měla velkej hlad, proto to dělala. Já bych jí vzala k nám domů a mamka by jí upekla koláč z borůvek, a to by jí zaplnilo břicho úplně nejvíc.“

Otázka č. 8: Jak na mě působí situace v pohádce, kdy se drak Ohněpliv snažil vyčmukat Bídu?

Obrázek 9 - Hodnocení otázky č. 8

U této otázky děti odpovídaly převážně kladně. Přijímaly dobrý konec i přes to, že se očekávalo, že Bída bude potrestána a že za své hříchy špatně skončí. Jeden z respondentů měl problém vybrat odpovídající emotikon. Nemohl se rozhodnout mezi emotikonem *údiv* a *vztek*. V hodnocení sklouzával k předchozí otázce, kdy byl na Bídu naštvaný za její špatné činy. Proto jsme se domluvili, že přiřadíme k této otázce oba emotikony, které dokáží lépe vyjádřit jeho emoční rozložení.

Příklady výroků dětí k této otázce:

Chlapec (7 let): „Já myslím, že Bída je zlá a jsem na ní naštvaný, ale jsem i smutnej, protože vím, že se Bída pod trůnem draka bála.“

Chlapec (6 let): „Drak zachrání celý království, a to je dobře.“

Dívka (4 roky): „Bída si to zaslouží, aby jí drak spálil.“

Dívka (6 let): „Byla jsem překvapená, že vůbec někdo to království chtěl zachránit. Že byl ten drak tak odvážný a Bídu porazil.“

6.3. Výtvarné zpracování pohádky „O Bídě“

V rámci zpětné vazby bylo s dětmi realizováno i výtvarné tvoření, které bylo závěrem celého výzkumného šetření a mělo poukázat, jakým způsobem jsou děti schopné zapojit svou představivost a fantazii při tvorbě abstraktního umění.

Pro přirozenost a lepší reflektování vlastních představ dětí byla dětem zadána aktivita tak, aby každé dítě mělo svůj vlastní prostor k tvorbě, kde jej nebude nikdo rušit a bude mít dostatek výtvarného materiálu k realizaci výrobku. Z toho důvodu vždy u každého dětského stolu – celkem u 4 – pracovalo pouze jedno dítě. Toto rozestavení autorka vybrala i z důvodu naprosté spontaneity vlastní tvorby dětí a reflektování myšlenek a představ pouze právě tvořícího dítěte.

Každé dítě mělo možnost volby výtvarného materiálu. K dispozici měly děti vodové a temperové barvy, voskové barvy, pastelky a fixy. Převážná většina dětí si zvolila k tvorbě barvy vodové. V tomto kroku byly děti možná neúmyslně ovlivněny mou chybou, když jsem každému dítěti na pracovní místo nejprve připravila malovací podložku, štětec a kelímek s vodou. Každé dítě si totiž následně vybralo vodové barvy.

Tvorba dětí – zpracování pohádkové postavy Bída

Obrázek 10 - výtvarné zpracování Bída – Bída jako hlemýžď

Chlapec reflektuje Bídu jako stvoření podobné hlemýždi. Na konci těla má černou „schovávačku“ a proto dle slov chlapce Bídu nikdo nikdy neviděl. Není totiž vidět, když se schová dovnitř. Číslo „10“ poté vyjadřuje počet spíží nebo pokladnic, které Bída již vyjedla. Chlapec číslo vysvětlil následovně: „To je level tý Bída. Požírá mince a vždycky když všechno sní, tak se jí level zvýší“. Okolní žluté skvrny vyjadřují mince v pokladnici.

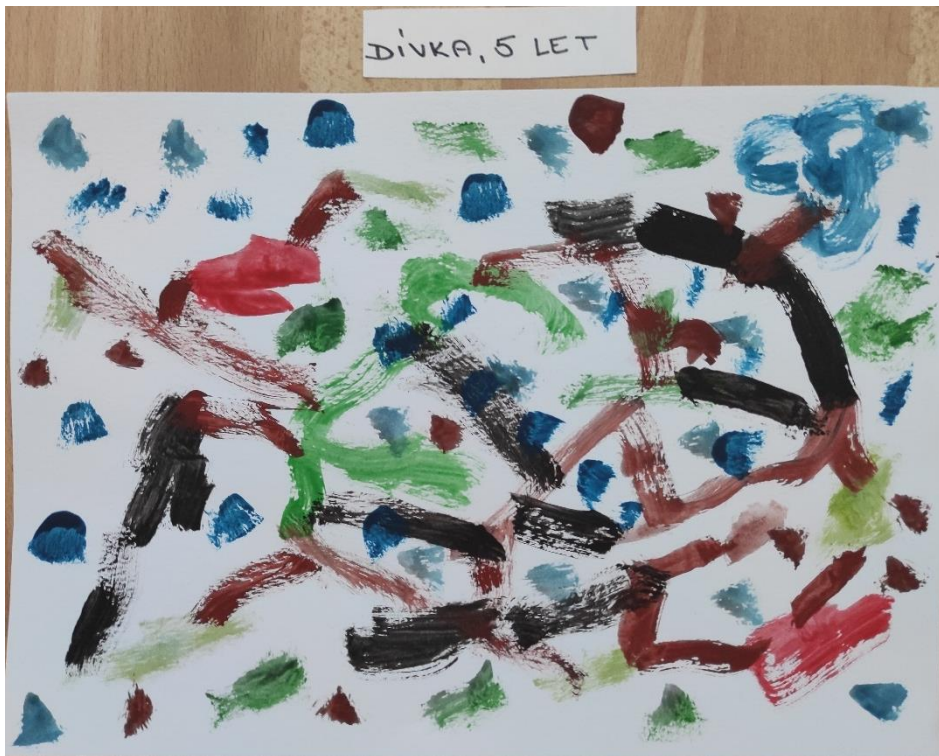
Obrázek 11 - výtvarné zpracování Bídy – Bída hledící na pokladnici

V tomto výtvarném zpracování dívka zachytila moment, kdy Bída již snědla veškeré úspory v královské pokladnici a udiveně hledí na prázdnotu uvnitř. Hranatá je z toho důvodu, že je hranatá i královská pokladnice. Bída totiž dle názoru dívky mění tvar podle prostředí, ve kterém se nachází.

Obrázek 12 - výtvarné zpracování Bída – Bída v abstrakci 1

Toto zpracování je zcela abstraktního rázu. Není zde identická žádná postava ani její obrys. Bída je zde vykreslena jako nehmotný objekt. Podle popisu dívky, jsou na obraze znázorněny pohlcené špěrky a mince – proto je obraz plný barev. Zajímavé je srovnání tohoto obrazu s výtvořem následujícím. Dívky těchto výtvořů jsou totiž jednovaječná dvojčata. Jedná se o jediné obrazy, které Bídu znázorňují jako nehmotnou a neživou věc bez těla, očí či jakéhokoliv tvaru. Dívky obrazy tvořily současně v jeden moment a každá z dívků seděla u jiného stolu tak, že na sebe nemohly vidět. Zde je velice zajímavě ukázáno zvláštní pouto mezi dvojčaty, jejich propojení a podobné uvažování i v oblasti fantazie a představivosti.

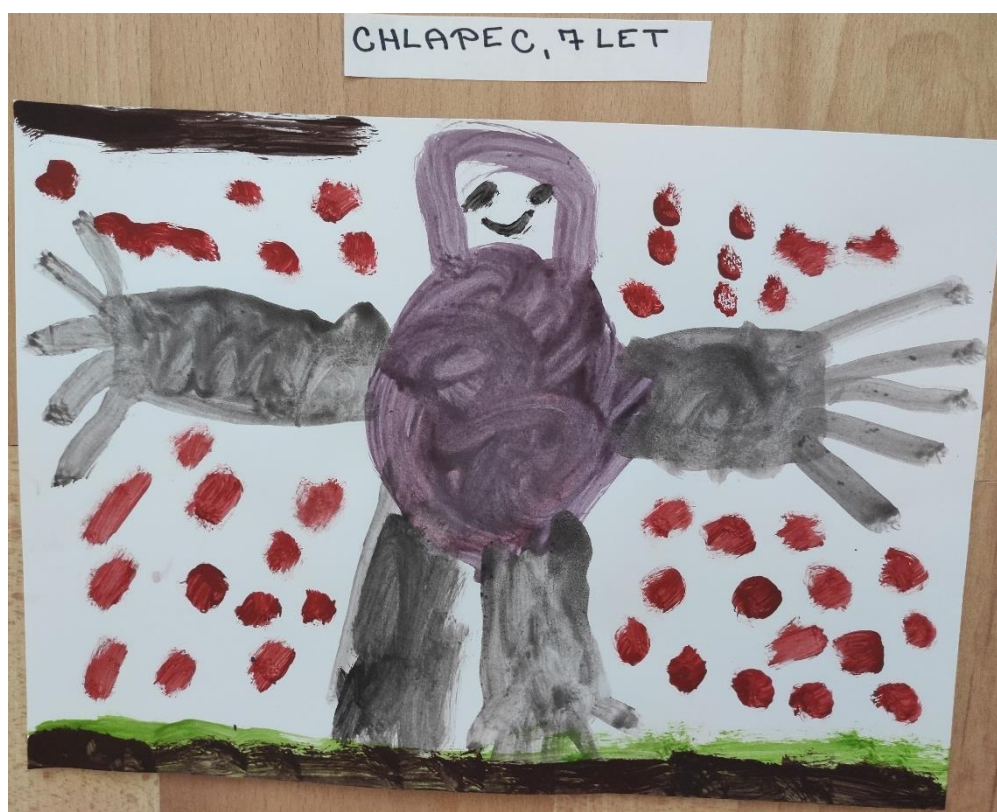

Obrázek 13 - výtvarné zpracování Bídy – Bída v abstrakci 2

Dívka toho obrazu uvádí, že to jsou poklady, které Bída pohltila. Zelený obrys vlevo je pak vyobrazení zámku ke královské pokladnici. Jak bylo již popsáno u předchozího obrazu, jedná se o druhý a poslední výtvar, kde je Bída zcela nehmotná.

Obrázek 14 - výtvarné zpracování Bídy – V náruči Bídy

Tento obraz je od chlapce s neurovývojovou poruchou ADHD. Zpracování vyobrazuje Bídu s roztaženou náručí. Má dle slov chlapce, který obrázek maloval poukázat na chamtivost a nenasytlost Bídy. Dle výroku chlapce má Bída na obrazu dlouhé prsty, které „dosáhnou i do těch nejlepších schovávaček na šperky, zlato a drahý kameny. Vleze se úplně všude a všechno s nima vyšťourá“. Černé pruhy v dolní a horní části obrázku znázorňují smutek, který Bída přinese tam, kam vejde. Tráva pod jejíma nohama uvadá a obloha pomalu černá. Tento obraz a následná diskuse s chlapcem o tomto výtvaru dokazuje, jak dětská osobnost dokáže používat empatii a jaké odezvy pohádkový příběh může v dětech vyvolat. Chlapec velmi zdárně dokázal své emoční vnímání poukázat v malbě. Celkově jeho přístup k činnostem, které byly v rámci výzkumného šetření prováděny byl pro mě velmi milým překvapením. Chlapec byl jedním z nejvíce aktivních diskutujících, a i přes to, že se mnohdy zdálo, že ztrácí pozornost, příběh byl schopný velice detailně převyprávět a velmi aktivně jej prožíval.

Obrázek 15 - výtvarné zpracování Bídy – Bída jako zvláštní tvor

Chlapcovo zpracování Bídy vyobrazuje dle jeho vlastních slov „zvláštního tvora, kterej není ani zvíře ani člověk. Je to prostě Bída. Má jenom tři nohy, protože není zvíře a nemůže mít proto dvě nebo čtyři nohy. Nemá ani oči, nos a pusku. Prostě je to divný stvoření.“ Obraz zachycuje moment, kdy Bída pohlcuje poslední minci v království.

7. Výsledky

Hlavním cílem bakalářské práce bylo realizovat v mateřské škole diskusní činnosti motivované autorskou pohádkou, na jejíž základě bylo zjišťováno, jak pohádkový příběh na skupinu dětí působí. Na základě výzkumného šetření pak bylo zjišťováno i působení pohádkových postav a situací v ději na emoce dětí. Bylo také zkoumáno, jakým způsobem se autorská pohádka promítne do výtvarného umění dětí.

Autorka si zvolila tři výzkumné otázky, na které se odpověděla na základě realizace skupinové diskuse a reflektivní činnosti se skupinou dětí v mateřské škole.

1. Jakým způsobem autorská pohádka působí na skupinu dětí předškolního věku?

Zde jsem se přesvědčila o tom, že pohádka má na děti v předškolním věku nemalý vliv. Utváří jim nové názory na svět a životní situace, ukazuje jim možná řešení problémů a podporuje a přispívá k v rozvoji v mnoha oblastech. Pohádkový příběh také ovlivňuje emoce dětí. Pohádkový příběh děti učí empatii, porozumění a respektu. Děti o aktivitách, které byly realizovány v rámci výzkumu, mluvily ještě dlouho poté, co bylo výzkumné šetření ukončeno.

2. Jakým způsobem jsou děti schopné chápat symboliku pohádkového děje?

Děti v předškolním věku jsou schopné porozumět symbolice pohádkového děje a dokáží jej reflektovat na reálný život. Zvládnou jej promítnout do situací, které buďto samy prožily nebo které by mohly předpokládat, že by se opravdu stát mohly. Vedou mezi sebou o těchto možnostech diskuse a vzájemně si při nich naslouchají a doplňují se. Bez problémů dokáží určit atribut dobra a zla, a i přes to, že konec pohádkového příběhu nebyl dokončen a děti měly možnost vytvořit jakékoliv rozuzlení, zvolily takové, kde dobro vyhraje nad zlem. Potvrzuje to veškeré hypotézy uvedené v teoretické části této práce – viz. Černoušek (1990) a Bettelheim (2000).

3. Jak se autorská pohádka odrazí ve výtvarném umění dětí?

Pohádkový příběh v dětech zanechává hlubokou odezvu. Zajímavé je, jak jej děti dokáží promítnout a ztvárnit ve výtvarném umění. Ve výtvarném zpracování Bídy se ukázalo, že děti velmi pečlivě a detailně přemýšlejí nad tím, co malují a každé ztvárnění mělo jasné vysvětlení proč je tomu právě tak. Tímto zjištěním jsem byla velice překvapena a ač právě výtvarné ztvárnění pohádky mělo být pouze doplňkem této práce. Po zjištěních, ke kterým vedla tato aktivita, jsem se však rozhodla, že k tomuto tématu vytvořím kapitolu navíc a zařadím jej do výzkumu.

V dětské kresbě je ukryto spousta symbolů, stejně jako v pohádkovém příběhu. Bylo pro mě velmi cenné sledovat toto propojení a nahlédnout na malou chvíli do fungování dětské představivosti a fantazie.

Závěr

V bakalářské práci bylo v teoretické práci shrnuto propojení pohádky a práce v mateřské škole. V jednotlivých kapitolách byla pohádka postupně představena na základě její charakteristiky, jejích prvků, jazykového stylu nebo možností, které nabízí při zapojení do vzdělávacích programů. Práce dále přibližuje analýzu RVP PV 2021 a shrnuje, jaké cíle jsou vytyčeny v předškolním vzdělání. V praktické části se pak práce věnuje kvalitativnímu výzkumu, kdy na základě výzkumného šetření bylo zjištěno, že pohádkový příběh je velice efektivním nástrojem v předškolním vzdělávání. Z výzkumu je patrné, že pohádka v dětech zanechala velkou odezvu a práce s pohádkovým příběhem je velmi bavila. Z výsledků emočního dotazníku lze hodnotit, že děti jsou schopné bez větších obtíží efektivně spolupracovat a diskutovat nad tvorbou příběhu a vysvětlit, jaké pocity se u nich během pohádkového děje střídaly. Zvládnou věcně a nápaditě argumentovat, prosadit se v diskusi a zároveň respektovat názor jiného dítěte. Zároveň jsou schopné reflektovat příběh na reálný život, z čehož vyplývá, že plně rozumí obsahové části pohádky a dovedou s ní dále pracovat na základě získané zkušenosti. Pohádka je tedy opravdu poslem a zprostředkovatelem k získání zkušeností a znalostí pro budoucí život a děti z těchto zkušeností jsou schopné plně čerpat.

Těmito výstupy jsem byla velmi potěšena. Výroky dětí a jejich zpětná vazba mě velmi potěšily a zaujaly. I přes to, že s těmito dětmi pracuji celý školní rok, s některými již druhým rokem, odpovědi mě překvapily a mnohokrát mi vyrazily dech. Na základě těchto poznatků a získaných zkušeností hodlám podobné činnosti zařazovat do TVP častěji a pokračovat v nich v mateřské škole i v následujícím školním roce. V případě navazujícího magisterského studia bych tuto tematiku ráda dále rozvíjela v diplomové práci.

Seznam použitých zdrojů

BETTELHEIM, Bruno (2000). *Za tajemstvím pohádek*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-290-1.

ČEŇKOVÁ, Jana, SIEGLOVÁ, Naděžda a DEJMALOVÁ, Kateřina (2006). *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-095-X.

ČERNOUŠEK, Michal (1990). *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-00060-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa : základní duševní potřeby dítěte : dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.

GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti (s ukázkami textů): učebnice pro 2. ročník studijního oboru Učitelství pro mateřské školy na středních pedagogických školách*. 2. vyd. Praha: SPN, 1989. Učebnice pro střední školy.

SVOBODOVÁ, Eva, 2010. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-774-9.

DOLÁKOVÁ, Sylvie, 2015. *Umíte to s pohádkou?: práce s příběhy v MŠ a ZŠ*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0933-1.

ŘÍČAN, Pavel, 2014. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0772-6.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ, 2013. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0495-4.

MATĚJČEK, Zdeněk, 2013. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 6. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0519-7.

KUTÁLKOVÁ, Dana, 1996. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Portál. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-115-0.

RENDLOVÁ, Hana, 1995. *Šimon půjde do školy: program všestranného rozvoje předškolního dítěte*. Praha: Portál. Kurikulum předškolní výchovy. ISBN 80-7178-046-4.

SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ, 2011. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0020-8.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa, 2008. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1568-1.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha, Česká republika: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ, 2015. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0658-1.

Internetové zdroje:

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online], 2021. Praha: MŠMT [cit. 2022-07-03]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/56051_1_1/

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Vzdělávací cíle RVP PV 2021	24
Obrázek 2 - Hodnocení otázky č. 1	36
Obrázek 3 - Hodnocení otázky č. 2	37
Obrázek 4 - Hodnocení otázky č. 3	38
Obrázek 5 - Hodnocení otázky č. 4	39
Obrázek 6 - Hodnocení otázky č. 5	40
Obrázek 7 - Hodnocení otázky č. 6	41
Obrázek 8 - Hodnocení otázky č. 7	42
Obrázek 9 - Hodnocení otázky č. 8	44
Obrázek 10 - výtvarné zpracování Bídy – Bída jako hlemýžď	46
Obrázek 11 - výtvarné zpracování Bídy – Bída hledící na pokladnici.....	47
Obrázek 12 - výtvarné zpracování Bídy – Bída v abstrakci 1	48
Obrázek 13 - výtvarné zpracování Bídy – Bída v abstrakci 2	49
Obrázek 14 - výtvarné zpracování Bídy – V náruči Bídy	50
Obrázek 15 - výtvarné zpracování Bídy – Bída jako zvláštní tvor	51

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Pohádka o Bídě.....	59
------------------------------------	----

Příloha č. 1 - Pohádka o Bídě

V dávných dobách, kdy se po obloze vznášeli vznešení draci, žila v jedné vesnici chudá rodina. Neměli nic víc, než chatrnou střechu nad hlavou a malé políčko, na kterém pěstovali zeleninu. Doba to byla zlá, a i přes to, že vesnice přiléhala k velkému a bohatému království, Bída se lidem usadila ve spíži. To abyste rozuměli, Bída je taková malá zlá potvůrka, co ráda lidem škodí. Ráda si počihá na lečjaké dobré lidi a nepozorovaně se nějakému chudákovi pevně zakousne třeba do nohavice nebo do rukávu. Nešťastník si ji pak odnese domů, aniž by něco tušil. Bída se mu pak usadí do spíže a když se nikdo nedívá, šmejdí po domě. Když najde něco blyštivého, hned to spolkně. Ze všeho nejraději má mince. Líbí se jí, jak o sebe mince cinkají a jak se krásně blyští na slunci. Ale nemyslete si, bída je velmi vynalézavá a prohnaná. Zpočátku si ani nevšimnete, že vám mince kamsi mizí. A později, když pojmete podezření, Bída se na chvíli ztratí. Zaleze do nejtemnějšího kouta a čeká, a čeká, až vás nějaké podezření přejde. A za nějakou dobu, kdy už se zdá, že jste na vše zapomněli, zase vyleze a polyká vaše úspory. Později však vždy nešťastníkům dojde, kdo za jejich ztracenými mincemi stojí. Ale co s tím? Bída se nedá jen tak lehko zbavit. Vlastně ani není nikdo, kdo by ji pořádně spatřil. Povídá se, že jen pár lidí zahlédlo její stín. Ale bylo to jen rychlé mihnutí a byla ta tam. Takhle Bída dokázala ochudit už spoustu vesnických rodin. Její řádění neznalo konce. Bída byla čím dál tím víc nenasytná. Všechny vesnice v okolí velkého království už přivedla na mizinu. Mimo to, skromné vesnické úspory už jí nepřinášely takové uspokojení, a tak se rozhodla, že se usadí někde, kde je mincí jako kapek vody v moři. Vydá se až na samotný královský hrad. Stačilo se jen na královském tržišti zakousnout do toho správného pláště a šup. Bída byla na hradě. Zalezla si do královské pokladnice a panečku, ta se tam ale měla. Válela se v kopicích zlata, které se při každém jejím pohybu přesypaly, a tak líbezně cinkaly. To bylo něco. Ale co na tom bylo nejlepší, bylo to, že každý den mince přibývaly. To, co království vydělalo, sypalo se Bídě přímo do chřtánu. Ta si ale šmakovala a u toho si prozpěvovala:

“Mňami, mňami, mňam,
to se ale mám.
Zlato, stříbro, drahé šperky,
to si pochutnám.
Hami, hami, ham,
vzácný drahokam.
tolik dobrot, co tu leží,
ani nespočítám.”

Králi a královně trvalo dlouhý čas, než jim došlo, že mají nechtěného nájemníka. Povolali rytíře, apatykáře, alchymisty, faráře, a dokonce i bábu kořenářku, nikdo však nedokázal Bídu vyhnat z královské pokladnice pryč. Mince začaly rychle ubývat a královská pokladna začala být čím dál tím prázdnější. I vyhlásil zoufalý král že ten, kdo Bídu dokáže přelstít, dostane největší vzácnost světa. Štěstí zkusila spousta odvážlivců, ale ať se snažily, jak se snažily, nic nezabíralo. Království pomalu chřadlo a upadlo v zapomnění. Až jednoho dne....

Konec pohádky inspirovaný dětskými nápady:

Až jednoho dne se nad královstvím přenesl mohutný stín. A nebyl to jen tak ledajaký stín. Byl to totiž stín draka. Po sto letech se starý drak Ohněpliv probudil z vydatného spánku a doslechl se o Bídě a o odměně pro zachránce království. Nelenil, roztáhl svá zaprášená křídla a přistál přímo na královském dvoře. Král jej roztřeseně přijal a převyprávěl mu, jaký nešvar království souží. Postěžoval si, že mu Bída spořádala i jeho královskou korunu. Drak Přislíbil pomoc a hned se dal do práce. Ze všeho nejdříve mocně zařval do královských chodeb. Bída se tuze polekala a snažila se najít nějaké místečko, kam by se schovala. Ohněpliv však začal čmuchat po hradě a pátral v každém temném koutě po Bídě.

„Čichám, čichám Bídý strach,
Táhne se tu po chodbách,
Až mě k tobě zavede
Poznáš, co můj dech dovede.

Čichám, čichám Bídý pach,
Jdu za tebou po stopách,
Až okusíš můj plamen,
Bude s tebou amen!“

Bída se klepala strachy. Snažila se schovat kde se dalo, ale bylo to marné. Drak se nebezpečně přibližoval blíž a blíž. Bída už nevěděla, do jaké skulinky zalézt, a tak se schovala pod královský trůn. Hezky se třpytil a vlastně už to byla poslední zlatá věc, která v království zůstala. Ovšem drak Ohněpliv měl velmi dobrý čich a Bídu pod trůnem přeci jen vypátral. Zhluboka se nadechl a jedním mohutným výdechem sežehl trůn plamenem. Pod tím žářem se celý zlatý trůn rozžhavl do červena a zlato se rozteklo jako čokoládová figurka společně s Bídou. Uprostřed královské komnaty tak najednou místo trůnu stojí obrovská hrouda zlata. Království bylo vysvobozeno. A pokud se ptáte, jaká největší vzácnost světa na draka čekala za záchranu království, budete se muset zeptat samotného Ohněpliva.